

KRÓNIKA

EURÓPAI KAMPÁNY A VIDÉKI TÉRSÉGÉRT, 1987–1988

(Az NSZK-rendezvények néhány tapasztalata)

1987. június 12-én Lisszabonban ünnepélyesen megnyitották az „Európai kampány a vidéki térségért” elnevezésű rendezvénysorozatot. A mozgalom az Európai Tanács égisze alatt szerveződött, s annak 21 tagján kívül Jugoszlávia és Finnország is csatlakozott hozzá.

A 23 európai ország közös akciója azt a felismerést tükrözi, hogy jövőnk szempontjából megnőtt a vidéki térségek gazdasági, szociális és ökológiai funkcióinak jelentősége. Ugyanakkor ezekben a régiókban olyan mélyreható változások és átalakulások is történtek az elmúlt időszakban, amelyek szintén méltóak a megkülönböztetett figyelemre. Röviden összefoglalva: a nemzetközi kampány azt tűzte ki célul, hogy a figyelem középpontjába állítsa a vidéki térséget, mint kulturális és természeti örökségünket.

A mozgalom keretében az egyes érintett országokban rendezvények tömegére került sor, ezek áttekintésére nyilvánvalóan nincs mód. Mindössze arra vállalkoztunk, hogy az NSZK-ban és Nyugat-Berlinben megrendezett konferenciák, kiállítások és egyéb események alapján egyfajta áttekintést adjunk arról, hogyan is zajlott itt az európai kampány a vidéki térségért.

1988. január 29.–február 7. között rendezték meg Nyugat-Berlinben a „Nemzetközi Zöld Hét” elnevezésű nagyszabású kiállítást, amelynek elsődleges célja az volt, hogy információkat adjon a mezőgazdaságnak. Ennek megfelelően a rendezvény roppant szerteágazó volt, egyik súlyponti témaként azonban kiemelték a vidéki térséget. Két szempontból mutatták be elsősorban: milyen az élet vidéken, s mit tud nyújtani a vidék a városi lakosságnak. Az itt látottak és hallottak elmélyítést és kiegészítést szolgált a valójában a „Vidéki települések és régiók jövője” c. nemzetközi szimpózium, ami 1988. február 1–3. között zajlott le.

A tanácskozáson közel háromezren vettek részt, közülük több mint negyvenen Nyugat-Európa 14 országából. A résztvevők jelentős része nem volt a tudomány munkása, hanem a gyakorlat számos területét képviselte: a finn farmertől az NSZK kormányának miniszteréig húzódik az ív. A kampány rendezvényeire ez általában jellemző volt, az üléseket nem lehetett kimondottan tudományos tanácskozásoknak nevezni, mert jelentős számban hangzottak el előadások politikai vezetőktől, a hozzászólók között pedig bőségesen akadtak „aktív” parasztok is.

A nyugat-berlini konferencián elhangzott előadások a vidéki térségek számos problémáját érintették, s elsősorban tényközlő, informatív jellegűek voltak. A tanácskozás egyik fő témája a vidéki térségek településhálózata és népességfejlődése volt, ezek jellemzőiről jó áttekintést kaphattak a résztvevők. Többször felmerült a Közös Piac agrárpolitikája is, ami nyilvánvalóan nemcsak a tagországok, hanem Európa legtöbb országának mezőgazdaságát, s ezzel vidéki térségeit is jelentős mértékben érinti.

A kampány egy másik nagyszabású rendezvénye már közelről érintett bennünket is: 1988. június 20–22-én Passauban és Linzben került megrendezésre a „Területi fejlődés és környezetvédelem a dunai térségben” c. konferencia, melynek fő rendezője a bajor Területfejlesztési és Környezetvédelmi Minisztérium, valamint a Münchenben működő Délkelet-Európa Társaság volt.

A tanácskozás rendezőinek elsődleges célja az volt, hogy fórumot teremtsenek a Duna által összekötött országoknak a közös problémák felvezetésére. Ez azonban csak részben valósult meg, mert Romániából és a Szovjetunióból senki nem vett részt a megmozduláson. Ettől függetlenül a tanácskozás megnyitásakor a passai városháza patinás nagyterme nem kongott az ürességtől: mintegy kétszáz résztvevő — köztük tucatnyi magyar — hallgatta az ilyenkor szokásos üdvözlő és tájbemutató beszédeket. Ezekből kiderült, hogy a Duna, az Inn és az Ilz összefolyásánál fekvő Passau nemcsak gazdag történelmi múlttal, hanem a jövőre nézve is biztató perspektívákkal rendelkezik. A város múltjából kiemelésre kívánczik, hogy itt van eltemetve I. István királyunk felesége,

a Bajorországból származó Gizella királyné. Síremlékét a Maróthy László vezette magyar delegáció megkoszorúzta, ezzel is adózva a nagy múltra visszatekintő bajor–magyar kapcsolatoknak.

A mintegy 53 000 lakosú Passau hagyományosan gazdasági, kulturális és tájszervező központja tágabb környékének, a történelmi Alsó-Bajorország keleti részének. Elmult évtizedekben történt fejlődését nézve, főleg a kulturális és oktatási funkció megerősödése figyelemre méltó: 1952 óta kerülnek megrendezésre a nivós nyári játékok, s 1978 óta Passau is az egyetemmel rendelkező városok közé tartozik (kb. 5000 hallgató). A város jövőjét nézve, nagy reményeket fűznek a Rajna-Majna-Duna csatorna megnyitásához, ettől várják a dunai hajózás olyan mértékű megélénkülését, ami Passaut is kedvezően fogja érinteni.

A város tágabb környékének, Alsó-Bajorországnak a jövője kevésbé biztatóan rajzolható meg. A térség jelentős mértékben megőrizte agrárjellegét, a mezőgazdasági keresők aránya 20% körül van, ami lényegesen meghaladja a bajor átlagot. A munkahelykínálat mennyiségileg és minőségileg sem megfelelő, ennek következtében nagyon magas a munkanélküliek aránya (10–15%, ez kb. duplája a bajor átlagnak). A fentiekhez még a jelentős elvándorlás is kapcsolódik, ami elsősorban a fiatal korosztályokat érinti. Összességében itt egy strukturális problémákkal küzdő térségről van szó, de az NSZK szintjén. Ennek megfelelően a színvonal azért nem állítható párba pl. a Cserhát fejlettségével, illetve fejletlenségével.

A fentiekről és még számos más problémáról beszélt előadásában KARL RUPPERT, a müncheni egyetem professzora, amikor a bajor vidéki térségeket a hagyomány és a megújulás oldaláról is bemutatta. A rendkívül gondolatgazdag és impulzív előadás méltán aratott nagy sikert, s mivel a konferencia anyaga nyomtatásban is meg fog jelenni, az elhangzottak közkinccsé is válhatnak.

A folytatásban a szerzők azt a megoldást választották, hogy a tudomány emberei mellett politikusok is kifejthették nézeteiket. A négy tudományos előadás egyikében KÖSZEGFALVI GYÖRGY, a magyar vidéki térségek településhálózatának átalakulását mutatta be. (Személyesen nem tudott jelen lenni, ezért előadását felolvasták.) Hasonló témát bontott ki VLADIMIR KLEMENCIC is, amikor Jugoszlávia vidéki térségeinek problémáit elemezte. A két csehszlovák előadást műszaki szakemberek tartották, s elsősorban a falvak építészeti problémáival foglalkoztak.

Minden részrehajlás nélkül kijelenthető, hogy a politikusok közül a legjobb előadást MARÓTHY LÁSZLÓ környezetvédelmi és vízgazdálkodási miniszter tartotta. Sokoldalúan áttekinthette a hazai környezetvédelem problémáit, azok területi aspektusait, különös tekintettel a vidéki térségekre. A miniszter megtalálta a lehetőségét annak is, hogy ezen a fórumon is tiltakozzon a román falumegsemmisítő tervek ellen.

Az ebben a blokkban elhangzott többi előadás nem hozta tűzbe a hallgatóságot, s olyan is akadt, aminél csak a jólneveltség tartotta benn a teremben a jelenlevőket. Nagy kár, mert elvileg adott volt a lehetőség a kutatók és a politikusok közötti eszmecserére, ami azért korántsem mindennapi esemény.

A konferencia záró ülésére már Linzben került sor, ahová a résztvevők szép dunai hajóúttal jutottak. A Bős-Nagymaros körüli pengeváltások korában különösen érdekes volt az átkelés a három osztrák vízlépcsőn...

A Linzben elhangzott előadások a könnyen felejthetők közé tartoztak, a konferencia eredeti célkitűzéséhez meglehetősen lazán kapcsolódtak. A leginkább hasznosíthatóak azok az információk voltak, amelyek a város környékére vonatkoztak.

A zárzó elhangzása után a legelszántabb résztvevők azonnal egy másik konferenciára utaztak: 1988. június 23–24-én Altöttingben (Délkelet-Bajorország) a kampány újabb rendezvényére került sor. A megmozdulás fő célja Bajorország vidéki térségeinek bemutatása volt, igazán maradandó élményt azonban éppen két „tájjidegen” elem jelentett.

A konferencia első napja terepbejárással telt el: a résztvevők két „háromszöggel” ismerkedhettek meg. Először az ún. „fürdőháromszög” (Baderdreieck) került bemutatásra. Nevének megfelelően három település tartozik ide: Bad Füssing, Bad Griesbach és Birnbach. Maga a térség Passautól délre, az Inn és a Rott folyók mentén, az osztrák határ közelében fekszik. Ezen a vidéken a fürdőkultúrának semmiféle előzménye vagy hagyománya nincs, egy agrártérségbe mesterségesen létrehozott funkcióról van szó.

Az előzmények mindössze fél évszázadra nyúlnak vissza. 1938-ban kőolajat kerestek a térségben, s az akkor kb. 600 lakosú Füssing mellett a fúrásból olaj és gáz helyett 56 °C-os termálvíz

tört fel, percenként 3000 literes hozammal. Ezzel azonban automatikusan még nem lett fürdőváros a szerény faluból, mert a Németország által éppen akkor visszaszerzett Szudéta-vidéken ott volt három tradicionális fürdőhely (Karlsbad, Marienbad, Franzensbad), így semmiféle érdek sem fűződött egy új fürdőhely létrehozásához. Megváltozott viszont a helyzet 1945 után, amikor a fenti fürdők a németek számára elérhetetlenek lettek.

A nagyhatású gyógyvíz kihasználása 1955-ben kezdődött, és azóta minden szempontból egyre növekszik a fürdőhely: 1957-ben 470 ágy állt a vendégek rendelkezésére, 1986-ban már 12654. A vendégéjszakák száma 1957-ben még csak 48000, 1987-ben pedig már 2,9 millió volt. Ez utóbbi messze a legmagasabb az NSZK fürdőhelyek között, a második helyen álló Bad Reichenhall esetében ez az érték „mindössze” 1,7 millió. Bad Füssing európai léptékben is a leglátogatottabb fürdőhelyek közé tartozik.

Az 1963-ban és 1964-ben fúrt újabb két kút hosszú távra is megoldotta a fürdőhely gyógyvízellátását, a jövőre nézve gondot jelent viszont, hogy a tervezett egészségügyi reform következtében várhatóan kb. 20%-kal csökkenni fog a vendégek száma.

A másik két fürdőhely lényegesen rövidebb „fürdőmúltra” tekint vissza: az 1970-es évek első felében mindkét település határában fűrészekkel hozták felszínre a gyógyvizet, s 1976 óta hasznosítják is. Az is közös vonás a két település esetében, hogy nem egy apró faluból lettek fürdőhelyé, hanem évszázadok óta kistérségi központként funkcionálnak. Bad Griesbach esetében a központi helyi jelentőséget a városi jogállás is alátámasztja. Mindkét helyen a fürdő- és gyógyító komplexumot a településtől elkülönítve építették fel, de a fürdőkultúra természetesen jelentősen átformálta a két kisvárost is. Bad Griesbach esetében a fürdőnegyed építészeti szempontból is nagyon jól sikerült, ritkán látható esztétikus művi környezetet sikerült itt létrehozni.

A „fürdőháromszög” történetét és fejlődését áttekintve talán említésre érdemes, hogy az első események szinte teljesen így zajlottak le Hajdúszoboszlón is, ahol ugyancsak kőolajat kerestek, s először gyógyvizet találtak. Az NSZK és Magyarország eltérő mérete és fizetőképes kereslete miatt Hajdúszoboszló soha nem fog úgy felfutni, mint Bad Füssing, de mindkét példa bizonyítja, hogy a gyógyvizek milyen dinamizáló hatással lehetnek egy-egy település, vagy kistérség esetében.

Nem kevésbé érdekes a fürdővidéktől délnyugatra, az Inn, a Salzach és az Alz összefolyásának környékén kialakult ún. „vegyipari háromszög” (Chemiedreieck). A térség fejlődése jól illusztrálja, hogy miként formálja át az ipar egy elmaradott, isten háta mögötti agrárvidéket. Itt a történet korábbra, még az első világháború idejére nyúlik vissza. Dr. Alexander Wacker 1914-ben München központtal egy elektrokémiai céget alapított, ennek első üzeme azonban már térségünkben, Burghausen mellett épült fel. A Wacker egyik jellegzetes alakja volt annak a szakmailag kitűnően képzett és vállalkozó kedvű német műszaki gárdának, aminek kiemelkedő szerepe volt abban, hogy a múlt század utolsó évtizedeiben Németország Európa első számú ipari nagyhatalma lett — megelőzve Angliát is. Szakmailag elsősorban acetilén vegyészettel foglalkozott, ezért az új gyár fő profilja is a karbidból történő acetiléngyártás lett. Az egyetlen telepítő tényező a térségben bőségesen rendelkezésre álló víziergia volt: a gyár a villamos energiát az Alz, majd az Inn folyókon épített vízierőművekből kapta — s részben kapja ma is.

Az I. világháború utáni infláció megrendítette a családi vállalkozásként létrehozott Wacker-Chemie-t, s kénytelen volt a részvények 50%-át átadni a Hoechst AG-nek. Így már ez a cég is érdekelt volt a térségben, s később átvett egy 1939–1941-ben épített vegyiüzemet, ami ma festékgyár. A háromszög harmadik csúcsát a Marathon nevű olajipari cég által 1965–1968 között épített kőolajlepellő alkotja: ez kizárólag vegyipari alapanyagokat állít elő, elsősorban etilént. Ez tette lehetővé, hogy a Wacker-Chemie az 1960-as évek végétől felhagyjon a karbid felhasználásával. Az állandóan fejlődő vegyipari vállalat ma mindössze három alapvető nyersanyagot használ fel (etilén, kőszén és szilícium), de ezekből több mint 2000 terméket állít elő. A gyár mintegy 10 ezer dolgozójából kb. 2000 osztrák állampolgár: a nyugatnémet–osztrák határ mentén ezen a szakaszon a legintenzívebb az országhatárt átlépő munkaerőmozgás.

A nagy vegyiüzemek ellenére sem lepusztult azonban a táj, a környezetvédelmet itt valóban szigorúan veszik. A Wacker-Chemie az elmúlt 25 évben egy háromlépcsős szennyvíztisztítót épített ki kb. 60 millió márkás költséggel. Ebbe azért nem ment tönkre, mert az évi termelési értéke közel 3 milliárd márka. A megtisztított szennyvíz minőségét nagyon egyszerű módszerrel ellenőrzik: halakat tartanak ebben a vízben. Amíg a halak élnek, a víz tiszta...

Burghausen a vegyiparon kívül két másik nevezetességgel is rendelkezik: itt van Németország legnagyobb középkori várrendszere (1100 m hosszú!) és a világ egyik legrangosabb jazz-fesztiválja.

A konferencia második, s egyben utolsó napján az előadások hangzottak el. Az ülésre a mintegy 10 ezer lakosú járási székhelyen Altöttingben került sor. A patinás kisváros híres búcsújáróhely, évente közel egymillió zarándok keresi fel. Itt van Németország egyik legrégebb temploma, az ún. Szent Kápolna. Ez annyira régi, hogy már a kalandozó magyarok is fel tudták perzselni.

Az öt előadás közül JÖRG MAIER professzoré (Bayreuth) kívánczik kiemelésre, aki a vidéki térségek elhatárolásának elvi-módszertani problémáit vette sorra. Esetenként szélsőséges megfogalmazásaival ugyan nem mindig lehetett egyetérteni, előadása azonban mindenképpen a problémák továbbgondolására ösztönzött.

A kampány záró konferenciájára az NSZK-ban 1988 októberében került sor Travemünde-ben és Lübeckben.

Dövényi Zoltán